

«Ignatz Josef von Martinovich, k. k. Rath und Abt von Szászvár» írta alá. A főhadparancsnokság irattárával együtt kerültek ezek az érdekes okiratok a m. kir. hadtörténelmi levéltár birtokába.

A fivéréhez intézett levél különösen érdekes s e gyenge jellemű férfi valódi egyéniségének megvilágításához némi adattal szolgál. Ez a levél nem az eszméért büszke öntudattal halni is képes vértanu képét mutatja, hanem olyan emberét, aki bűnbánó meghunyászkodással bízik a császár «kegyességében» és a kormány emberséges voltában.

A levél magyar fordításban így hangzik:

«Bécs, 1794 október 1.

Kedves Fivérem!

Az igen tisztelt udvari kommissarius kegyének sok más egyéb jelével együtt megengedte nekem azt is, hogy Neked és édesanyámnak írhattak. Az a nagy szeretet, amit szívem édesanyám és Irántad érez, megértetheti Veled örömömnek nagy fokát, hogy Neked írhatok. Mondd meg édesanyáknak, hogy térdre hullva kérem bocsánatát azért a gyalázatért, amit politikai vétkeimmel neki, Neked és egész ére-nyes családuknak okoztam. Vegyétek tekintetbe azt, hogy én is csak ember vagyok és hogy minden ember ki van téve az elbukásnak, ha szerencsétlen körülmények közé kerül. Ne gondoldjátok sem édesanyám, sem Te, hogy velem itt — eltekintve a szabadságomtól való megfosztástól — embertelenül vagy kegyetlenül bánnának. Szép kis szobában lakom, rendes ellátásom és kiszolgálásom van és saját ágyamban alszom. Saját könyveimet olvashatom, sőt naponta néhány órát az udvarban sétálhatok. Ez utóbbi kegyet rajtam kívül e házban senki sem élvezheti. Sőt megengedték még azt is, hogy egy munkát írjak és azt kinyomathassam. El is határoztam, hogy kiadok egy művet, amelynek a címe «Versuch einer Kriminal Gesetzgebung» lenne.

Édesanyámmal együtt legyetek nyugodtak mindaddig, amíg perem befejezést nem nyer, hiszen az Ural-kodó kegyes és kormánya nagyon emberséges. Irjatok nekem vizsgáztató levelet rendes címre és tudas velem, hogy mindketten egészségesek vagytok-e. A Ti életem az enyém is. Édesanyámnak vagy a Te haláloed lesz az én halálom is.

A Te kötelezvényedet az enyémmel

együtt lefoglalták, azonban kiállítottam számokra egy meghatalmazást, nincs okod tehát aggodalomra. Egészséges vagyok s ugyanezt kívánom édesanyámnak és Neked is. Mindkettőtöket ezerszer csókol szerető fivéred.....

Ignatz».

Martinovich Vince kapitány, úgy látszik, semmi tekintetben sem azonosította magát fivérének szabadgondolkodó elveivel, mert a hagyatéki leltárban felsorolt könyvei közül egyet sem találunk fivére műveiből. Hadtörténelmi és földrajzi munkákon kívül csupán francia és szláv nyelvészeti művekkel foglalkozott.

A hagyatéki iratok között mint kortörténeti adat érdekes Balla Márton «pesti magyar kántor és orgonistának» elszámolása 103 forint 27 krajcár temetési költségről. Fényes temetés volt, amelyet egy apát végzett «Infula és Pluvialéval egészen a temetőig», nagy harangozással, zenével, fákllyákkal, német és magyar kántorral. A sírhelyért csupán 30 krajcárt, Szent Mihály lovának felállításáért csupán 7 krajcárt kellett fizetni, de «mivel az Édőnek Alkalmatlansága miatt a Templom ruháiban kárat vallott, ezért az eklézsia 2 forint kártérítést kívánt».

Markó Árpád.

Székely írók estélye.

Szabad-e az irodalomra is ráerőltetni a szociális csoportokat? A művészet csak egyféle atyafiságot ismer el: a lelkekét. Az a rokonom, aki az egyéniségem rokona. Hiába születünk egy tető alatt; ha a lelked szövése más, nem vagy földim s nem lehetsz soha.

Ezzel az eleve-kész kifogással ültem a Zeneakadémia dobogójára fölvonuló írók elé, akik rokonságukat székely voltukban jelölték meg. Az estély azonban lefegyverzett. Benedek Elek, a művészcsalád öreg apja, elmondta, hogy verődött össze az ő kis társaságuk. Megbukott egy erdélyi lap s huszonegy székely fiú kenyér nélkül maradt. Fölkerekedett néhány író, hogy megszerzik nekik a kenyeret. Vándorszíneszek módjára járták be Erdély városait s összeszedték a pénzt. Aztán jött új baj. Erdélyben mindig találkozik a tegnapi napnál sürgősebb nyomor, amelyen segíteni kell. A kis csapat együtt maradt s eljutott Budapestre is. Nem az itteni székely konjunktura hozta össze őket, hanem az ottani székely szükség. Nem az irodalom egységének szegzik

székely voltukat, inkább a sorsuknak adnak nevet vele. Magyar virágok, de emlékeznők kell a kövekre, amelyek közül világ csodájára kihajtottak.

A szereplő írók java régi ismerősöm, műveik jó részét bíráltam is s az volt a benyomásom, hogy az estély közönsége helyes fogalmat alkothatott tehetségük arányáról.

Tamási Áron messze kimagaslik nemcsak közülük, de az egész erdélyi irodalomból. A legnagyobb magyar elbeszélőtehetségek egyike, ha regénye problematikus is, mint novellista magasan fölötte áll akármelyikünknek. Új székely Antichrisztus című műve magával sodorta a hallgatóságot. Komolynak és tréfásnak ez az utánozhatatlanul fölényes keverése, gazdagodó s újabban egyre kevésbé bizarr nyelve szabad s kissé meseízü elbeszélés-vezetése a zsenialitás erejével meggyőző.

Szerencsésen válogatta össze négy alsókosály versét Bartalis János is. A század idillium írója ő, primitív kijelentéseket sorakoztató kurta mondatai mögött kedves és tiszta poéta áll. Ha kiejtései nem törí úgy a versét, még nagyobb hatást ér el.

Nyíró József novellája ugyanazt a bizonytalanságot hagyta bennem, amit annak idején a kötete is. Stílremekléseivel a részleteket cifrázza. A hangjában van valami hamis, csinált, ami tüstént megüt. Jelentősége inkább az az ösztönzés, amelyet barátaira, köztük Tamásira is gyakorolt.

Szentimreitől igen jó tanulmányokat olvastunk. Talán szerencsésebb lett volna, ha kissé idejétmúltan modoros szabad versei helyett ő mutatja be íróársait, akiket Benedek Elek sereg-szemléljén át talán megszerettünk, de semmi esetre sem ismertünk meg.

Kacsó Sándorról tudunk a legkevesebbet. Novellája hálátlan darab, nem jogosít fel ítéletre. Ferenczy Zsizi Kodály és Bartók-dalokat énekelt igen kedvesen s nagy sikerrel. György Dénesben viszont a közepesnél is gyengébb szavaló mutatkozott be.

Az előadás első fele sokkal erősebb volt a másodiknál. Mintha szétválasztották volna a művész- és dilettánszámokat. Az estélyről így is sokkal jobb hangulatban jöttünk el, mint az elmúlt tél akármelyik fiatal-, vagy kevésbé fiatal-író estjéről. Igaz lendület, győzelemre törő férfikedv, becsületesebb emberség ülte ünnepét a türelmes dobogón.

Németh László.

Tudományos élet.

Az irodalmi stílus története divatos, de fiatal tudomány és nálunk alig akad művelője, pedig az irodalomtörténészek már sok értékes anyagot hordtak össze a magyar irodalmi stílus történetéhez. Az egységbe foglalásra a módszerek és szempontok bizonytalansága miatt azonban még senki sem vállalkozott. Ép ezért örültünk, mikor *Zolnai Béla*, a Magyar Nyelvtudományi Társaság minapi ülésén *Körmondat és tiráda* című előadásában igyekezett megállapítani a magyar irodalomban előforduló körmondattípusokat. Szerinte van egy *klasszikus* mondat, mely kétszárkú, kiegyensúlyozott, közepén kettősponttal: logikus, átgondolt szerkezet, melynek mindkét fele egyenlő súllyal bír. Ezzel szemben *barokk* mondatnak nevezi Zolnai azt a szintén logikus szerkezetet, melyben a gondolatok kapcsolódása bonyolult, a mondat menete kanyargós és zsúfolódott, mint a barokk művészet ornamentikája. Ide sorolja az úrhatnám beszédmodót, sőt a szabadvers bizonyos fajtáit és példaképpen Babitsnak egy szabad prózában írt versét idézte. Végül *romantikus* mondatnak vagy *tirádnak* nevezi az írás alatt fejlődő, mintegy önmagából kidagadó mondatot, melyet az értelem lényeges változása nélkül lehet növelni, vagy rövidíteni. (Nálunk a szónoklatokban jóformán csak ezt a mondatot lehet hallani!) Itt a lezárás nem logikus, mint a klasszikus mondatban, hanem legtöbbször illogikus, váratlan, ötletszerű.

Ezekhez a finom megállapításokhoz talán csak azt kellene hozzátenni, hogy mindezek a mondattípusok sokszor ugyanannál az írónál megtalálhatók. De kétségtelen, hogy egyiknél ez, másíknál az uralkodik. Legfeljebb az impresszionista mondatot különíteném még el a barokk mondattól, mert a kettő alakja és tartalma lényegesen különbözik. Babits idézett mondatát lehetetlen Rimay Jánoséval egybevetni, ha még oly cikornyás is mind a kettő.

Ugyanezen az ülésen *Juhász Gyula* kimutatta, hogy a *Katica*, *Annica* stb. kicsinyítő *-ica* képzője nem minden esetben tekinthető szláv eredetűnek, mint állítják, mert számos szóra nézve bizonyítható, hogy azokban e képző egy másik, *magyar* eredetű képzőnek: a *-c*-nek (v. ö. *gombóc*) származéka.

A vatikáni magyar vonatkozású bizánci kéziratok keresgélese közben